

MIRCEA D. MATEI, EMIL I. EMANDI, *Habitatul medieval rural din Valea Moldovei și din bazinul Șomuzului Mare. Secolele XI—XVII*, București, 1982, 196 p., 35 fig.

După *Cuprins înainte*, sumarul cărții pe care o prezentăm mai jos cuprinde următoarele capitole: I. Satul medieval — preocupare stăruitoare a cercetării arheologice românești; II. Locuirea medievală în valea Moldovei; III. Locuirea medievală din (citește în, n.n.) valea Șomuzului Mare; IV. Activități economice desfășurate în satele de pe văile Moldovei și Șomuzului Mare; V. Constituirea statului feudal de sine stătător Moldova în lumina cercetărilor din văile Moldovei și Șomuzului Mare; VI. Așezarea rurală medievală de la Tulova (Vorniceni Mari).

În primul capitol (p. 11—23) M. Matei, după ce atrage luarea aminte că cercetarea arheologică a *satului medieval românesc* s-a desfășurat și se desfășoară pe două căi diferite: a) investigarea *exhaustivă* a unei singure așezări și b) investigarea *parțială* a mai multor așezări dintr-o regiune bine circumscrisă, din punct de vedere geografic și istoric, ne înconștințează că cercetările care constituie obiectul volumului pe care l-a elaborat împreună cu Emil Emandi se insumează în cea de-a doua categorie.

Capitolul următor (p. 24—48), rodul colaborării celor doi autori, se subdivide, la rîndu-i, în următoarele subcapitole: Modificări antropice ale cadrului natural; Elemente caracteristice habitatului medieval din valea Moldovei; Vechimea locuirii și densitatea demografică în valea Moldovei.

La p. 26 M. Matei și E. Emandi susțin că: *Încercarea de reconstituire, cel puțin în linii generale, a habitatului și a modificărilor antropice produse în peisajul zonei are, prin definiție, un caracter complex, deoarece trebuie să abordeze categorii istorice multiple: populația, vatra satului și trupul de moșie etc. Pornind de la izvoarele scrise, la care se adaugă cele arheologice, cartografice și toponimice s-a putut stabili că în întreaga epocă feudală peisajul zonei a fost dominat, fenomen dealtfel specific feudalismului, de așezarea sătească, în dubla semnificație a acesteia de locuire omească organizată și de teritoriu agricol aferent, organizat în funcție de necesitățile concrete ale locuitorilor fiecărei așezări în parte.*

Spusele celor doi autori definesc cadrul general al metodologiei folosite nu numai aici, ci și în capitolul al III-lea al monografiei.

Într-adevăr, M.M. și E.E. au îmbinat în chip armonios sursele literare, cartografice și toponimice cu datele arheologice, ca la capătul studierii lor să ne zugrăvească o imagine sugestivă a transformărilor prin care a trecut valea Moldovei în secolele XIV—XVIII.

Pentru a ilustra spusele noastre vom puncta doar citeva din concluziile la care au ajuns autorii monografiei în acest capitol: 1. Acțiunea defrișărilor — desfășurată cu precădere în zona Drăgușenilor și în zona dintre Baia și Fălticeni — n-a depășit 8—10% din suprafața pădurilor; 2. Zona cu cea mai mare concentrare demografică în antichitatea medievală era cea din jurul Drăgușenilor. Desigur, autorii se opresc și asupra altor aspecte cum sînt: definirea din punct de vedere geografic a „văii Moldovei” care cuprinde trei sectoare deosebite și anume: munții, depresiunile subcarpatice și plaiurile; date privitoare la frecvența toponimelor. Interesante sînt precizările de la p. 29 cum că formele Mulda, Molda și Moldova sînt folosite pentru țară, oraș și rîu, iar cuvîntul *moldă* a avut „multă vreme înțelesul de *albie* sau de *vale* ”.

În al treilea capitol (p. 49—67) se cercetează, în aceeași modalitate, realitățile din valea Șomuzului Mare, adiacentă văii Moldovei. Înainte de orice M.M. și E.E. țin să ne atragă atenția asupra caracterelor geografice ale acestei zone, care cuprinde, în mare, depresiunea Litenilor lipsită de păduri și masivul deluros al Fălticeniilor împădurit din belșug. Aici se constată o acțiune mai susținută în defrișarea pădurilor, fapt certificat și de bogăția mai consistentă a toponimicului *poiană* .

Peisajul geografic al regiunii a fost modificat cu timpul de amenajarea unor livezi, dar și a iazurilor aparținînd colectivităților rurale sau anumitor persoane (p. 55).

Prin cercetări arheologice au putut fi definite 127 locuri cu vestigii materiale datînd din sec. X—XVII. Autorii ne spun că din cele 64 de sate consemnate în documente 55 există și astăzi. Tot datorită cercetărilor arheologice s-a putut stabili că în valea Șomuzului Mare existau în veacul al XIV-lea cel puțin 40 de așezări sătești. În această vale s-au identificat patru zone de concentrare paleodemografică (depresiunea Liteni, zona Fălticeni, zona Preuțești — Dolhești și zona

Probota). Satele din sec. XV—XVI aveau cam 20—25 de case.

În cap. IV (p. 68—91) E.E. face întii o trecere în revistă a ocupațiilor legate de economia agrară și apoi a meșteșugurilor. În primul caz vorbește despre recoltarea finului și a cerealelor, despre creșterea animalelor, a albinelor, despre grădinarit, pomicultură și pescuit, iar în al doilea capitol despre fierărit. Autorul s-a folosit în studiul fierăritului de procedee moderne legate de analiza chimică „cantitativă a eșantioanelor prelevate din piese”, analiza microstructurală efectuată pe probe șlefuite și atacate cu nital 3%. Pentru măsurarea duriității s-a folosit metoda Vickers „cu sarcina de încărcare de 5daN/mm²”. Toate aceste metode l-au dus pe E. E. la o interpretare inedită a documentelor arheologice din metal descoperite în așezările din valea Moldovei și din valea Șomuzului Mare.

În sfârșit, în acest capitol se vorbește și de prelucrarea picilor (p. 90—91).

Cel mai important câștig din elaborarea celui de-al V-lea capitol rezidă în constatarea că valea Moldovei și cea a Șomuzului Mare au fost locuite în sec. X—XIII (adică în vremea năvălirii pecenegilor, uzilor, cumanilor și tătarilor) de o populație locală, românească, ceea ce vine să contrazică afirmațiile unor cercetători străini cum că teritoriile în cauză și altele vecine lor au fost populate, relativ târziu, de români transilvăneni. De aici și convingerea lui M.M. despre existența, cu mult înainte de întemeierea statului moldovean, a unor cnezate echivalente oarecum *cnezatelor*

de vale menționate în alte părți ale țării noastre.

Cartea lui M.M. și E.E. se încheie cu o micromonografie a așezării medievale de la Vorniceni Mari (jud. Suceava) situată în partea de apus a depresiunii Litenilor. Întii sînt prezentate rezultatele cercetărilor arheologice din necropolă. Cele 52 de morminte, de înmușcătură, sînt orientate creștinește. În funcție de poziția brațelor au putut fi stabilite 7 variante de morminte. Inventarul se reduce la un inel de bronz, o bucată dintr-o lamă de cuțit de fier și unele cioburi ceramice. Toate aceste vestigii s-au găsit numai în cîteva dintre cele 52 de morminte. Autorii săpăturilor datează necropola de la Vorniceni Mari în veacurile XI—XII.

Nu departe de necropolă, în locul numit Șesul Tolvei se găsesc urmele curții vornicului Oană.

Noi vom remarca și căutările lui M.M. și E.E. de a repera resturile de viațuire ale satului medieval Tulova, vechiul nume al Vorniceni Mari.

Partea finală a volumului este însoțită de un indice geografic și de localități cum și de o hartă foarte sugestivă a satelor din valea Moldovei și a Șomuzului Mare menționate în sec. XIV—XVIII.

La capătul prezentării acestui tom nu putem încheia decît cu cuvinte de laudă la adresa alcătuitorilor lui care s-au străduit (și au reușit, credem noi) să ne dea o oglindă veridică a particularităților și evoluției satelor din valea Moldovei și Șomuzului Mare în veacurile de mijloc.

Petre Diaconu

Suceava. Anuarul Muzeului județean, 8, 1981, 589 p. (cu planșe în text).

Publicația la care ne referim are un conținut bogat, cu o problemă variată ce îmbrățișează istoria meșteșugurilor sucevene de la primele manifestări ale omului preistoric și pînă în contemporaneitatea noastră socialistă.

După o rubrică de *Aniversări*, volumul cuprinde o serie de articole grupate în cadrul rubricilor: *Din istoria orașului Suceava*, *Studii de istorie*, *Din istoria culturii sucevene*, *Documente*. Sumarul mai cuprinde: *Note și comentarii*, *Muzeologie*, *Medalioane*, *Cronică și Însemnări bibliografice*. Vom rezuma din Anuar numai acele articole care corespund cerințelor revistei „Studii și cercetări de istorie veche și arheologie”.

Respectînd criteriul amintit prezentăm în cele ce urmează, mai întii studiile consacrate cercetării problemelor de istorie străveche și veche, începînd cu cel semnat de Silvia

Marinescu-Bilcu, referitor la *Unele probleme ale începuturilor neolitului la est de Carpații Orientali*. Analizînd descoperirile din spațiul est-carpatic, autoarea infirmă aserțiunile potrivit cărora pe teritoriul Moldovei s-ar fi dezvoltat cultura Bugo-nistrieană, demonstrînd inexistența unei populații estice pe teritoriul de la vest de Prut înainte și după stabilirea aici a purtătorilor culturii Criș.

În studiul privind *Evoluția habitatului din bazinul Șomuzului Mare în zona comunei Preotești*, Nicolae Ursulescu și Ștefan Manea prezintă, după ce fac un scurt istoric al cercetărilor din zonă, cele mai semnificative vestigii cunoscute pînă în prezent. Cele mai vechi urme par a data din paleolitic, după care urmează cele din epoca neolitică, a bronzului, a Hallstattului (existența unei fortificații) și cele din epoca La Tène. Se remarcă, totodată, importante vestigii aparținînd